

Living on the edge - Wetlands and birds in a changing Sahel

Purperreiger en Oeverzwaluw, twee Sahelgangers

In Living on the edge wordt bijna de helft van de tekst besteed aan besprekingen van 27 soorten die in de Sahel overwinteren of er moeten opvetten. Van Kwak, Ralreiger en Ooievaar tot Gekraagde Roodstaart, Rietzanger en Grasmus, ze staan er allemaal in. Fascinerende overzichten, die de bestaande maar zeer verspreide kennis compact samenvatten, maar ook vele nieuwe inzichten opleveren. Hoe de situatie in de Sahel uitpakt voor trekvogels, blijkt per soort te verschillen.

De Europese Purperreigers trekken, met uitzondering van de Russische vogels (die oostelijker gaan), allemaal naar de westelijke Sahel. Uit ringmeldingen en satellietwaarnemingen blijken hoge verliezen tijdens de trek, veroorzaakt door ongunstige weersomstandigheden en vervolging. De wintersterfte in de Sahel is zo mogelijk nog groter. Deze hangt in hoge mate af van de regenval aldaar, of liever gezegd: de oppervlakte overstromingsvlakte langs de Niger

en Senegal rivier. Wanneer de regens in september ophouden, beginnen de overstromingsvlaktes in te krimpen, en in droge jaren zijn er in het voorjaar (vlak voordat de grote trek noordwaarts begint) alleen nog zeer lokaal plassen te vinden.

Overall in Europa maakten de kolonies Purperreigers een inzinking door begin jaren zeventig en midden jaren tachtig, twee extreem droge perioden in de Sahel. De verliezen waren (zowel in absolute maar ook in relatieve zin) het zwaarst wanneer de populatie het grootst was; het is slecht concurreren om de schaars beschikbare plekken wanneer je met velen bent! Een periode van toegenomen neerslagcijfers in de Sahel in de jaren negentig ging gepaard met een (deel)herstel van de Europese broedpopulaties.

Lokale factoren in de broedgebieden kunnen het overall-effect van de Sahel verscherpen of verzachten. Dat de Nederlandse populatie niet geheel herstelde, heeft ongetwijfeld te maken met het verdwijnen van natuurlijke waterstandschommelingen in moerassen en intensivering van agrarisch cultuurland. Omgekeerd groeide de kolonie in de Zouweboezem in de herstelfase veel sterker dan de Nederlandse populatie als geheel. Dit kan worden toegeschreven aan lokaal terreinbeheer. Dit verbeterde de lokale reproductie maar trok ook vogels aan die anders elders zouden hebben genesteld.

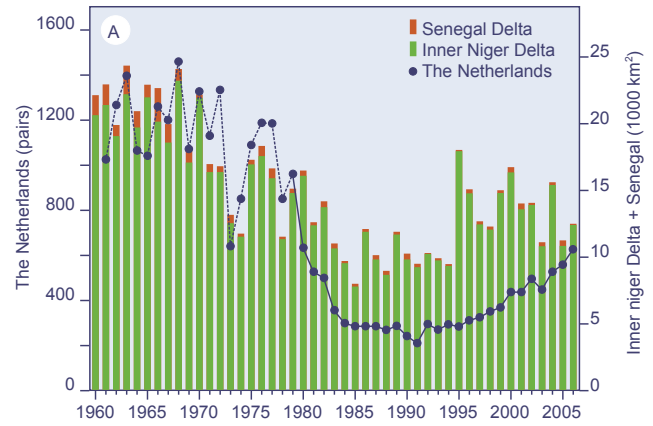

Tekeningen: Jos Zuwaerts

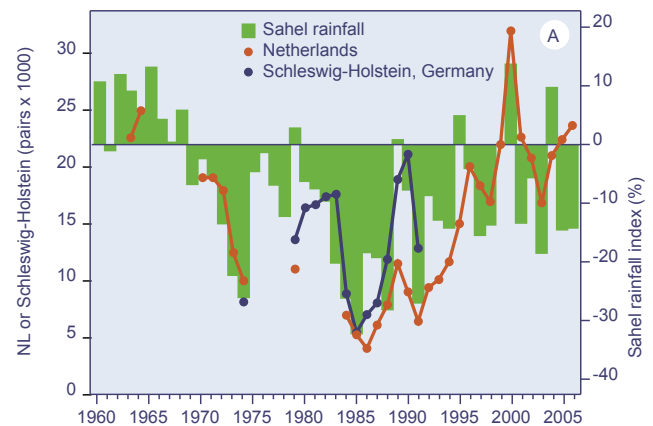
Alle Oeverzwaluwen tussen Ierland en de Russische grens overwinteren in de westelijke Sahel. Ze hebben hier vaste overwinteringsgebieden waar ze ook ruïen, streng geografisch gescheiden. Britse, Deense, Spaanse en Hongaarse vogels zullen elkaar vrijwel nooit tegenkomen! Oeverzwaluwen zoeken in de Sahel grote wetlands op waar ze enorme slaapplekken kennen die ze delen met indrukwekkende aantallen 'Gele' Kwikstaarten.

Het effect van regenval in de Sahel op Europese Oeverzwaluwen is immens. Overall crashten de populaties

tijdens de beruchte droogteperioden begin jaren zeventig en midden jaren tachtig, en bijna overal kenden ze een krachtig herstel nadat de regencijfers aantrokken in de jaren negentig. Een negatief effect is al merkbaar wanneer de neerslagcijfers 5% lager zijn dan het langjarig gemiddelde. Tijdens zware inzinkingen zijn vooral eerstejaars vogels de klos, waarvan vrijwel niets terugkeert. Maar ook blijken vrouwtjes erger onder droogte te lijden dan mannetjes, en forse mannetjes erger dan lichte mannetjes. Net als bij de Purperreiger is de sterfte ook nog eens dichtheidsafhankelijk: hoe groter de populatie, hoe zwaarder de klappen die worden uitgedeeld door de droogte. Populatieregulerende effecten in de broedgebieden zijn er wel degelijk (slechte broedresultaten bij aanhoudend koud en regenachtig weer of hoge vloed langs stromende wateren), maar vallen in het niet bij de allesoverheersende greep die de Sahel op Europese Oeverzwaluwen heeft.

Figuur 1. Purperreiger, populatietrend in Nederland gerelateerd aan de oppervlakte overstromd gebied langs de Niger en Senegal rivier in het voorafgaande jaar. Uit *Living on the edge*.

Figuur 2. Oeverzwaluw, populatietrends in Nederland en Sleeswijk-Holstein (Duitsland) gerelateerd aan de neerslag in de Sahel. Uit *Living on the edge*.